

*Харитонов Євген Олегович,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України, зав. кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ІТ, ПАНДЕМІЯ КОВІД-19 І ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Концепти винесені у заголовок цих тез, на перший погляд, можуть здатися такими, що не знаходяться у безпосередньому зв'язку, але таке враження було б хибним. На мою думку, насправді, вони є головними Викликами Часу сучасній цивілістиці, відповіді на котрі мають визначити магістральний шлях розвитку не лише її, а й усього нашого суспільства. Аби підтвердити цю тезу, розглянемо деякі аспекти згаданих Викликів Часу детальніше.

Що стосується ІТ, то тут, мабуть, зайве нагадувати про його значення, так само як і про необхідність правового (і передусім, цивільно-правового) регулювання відповідних відносин. Тим більше, що про це чимало разів йшлося у вітчизняній цивілістиці, зокрема, у працях викладачів кафедр цивільного права і права інтелектуальної власності та корпоративного права НУ «ОЮА» [1.]

Разом із тим, варто зауважити, що останнім часом особливої актуальності набуває проблема визначення правового режиму/статусу штучного інтелекту (ШІ). Експерти звертають увагу на існування тут не лише правових, а й етичних проблем регулювання відносин, пов'язаних зі штучним інтелектом. Наголошується, що дуже важливо пам'ятати, що ШІ і машинне навчання упереджені настільки, наскільки упереджена інформація, якою їх «згодовують». Але це не применшує проблеми етичних стандартів у використанні штучного інтелекту — ця тема набуває популярності. Центробанк Нідерландів випустив загальні принципи використання штучного інтелекту у фінансовому секторі. Аналогічно вчинив Банк Англії (з фокусом на кредитних рішеннях банків). ЄС видав етичні принципи для надійного ШІ. Відтак впливає висновок: у філософів і правників майбутньому стане ще більше роботи — визначати стандарти для ШІ [2].

Водночас у зв'язку з пандемією COVID-19, яка стала Викликом усьому людству, виникає необхідність перегляду значення та перспективи розвитку сфери ІТ у «карантинному та пост карантинному» світі. На тлі загальних мрій Європи про повернення до нормального життя (коли «більшість європейських країн поступово виходять з карантину, який був необхідний для боротьби з новим коронавірусом. Це був дивовижний період, під час якого держава

серйозно втручалася в життя людей, запроваджуючи низку обмежень, нечуваних для демократичних держав в мирний час. Ще більш дивно те, як громадяни змирилися з цим втручанням» [3]) зростають і очікування стосовно ІТ. При цьому оцінюються і значення технологій, як засобу комунікацій в умовах карантину, і їхнє значення та перспективи розвитку після сподіваного припинення пандемії COVID-19.

Так, у березні 2020 року Rakuten Viber зафіксував сильне зростання активності в порівнянні з попереднім місяцем того ж року. За кілька тижнів кількість групових дзвінків в додатку зросла в 4 рази, а на 137% підвищилася кількість повідомлень в групових чатах в усьому світі. В основному це пов'язано з тим, що в період світової пандемії COVID-19 спілкування, робота і навчання стали більше переходити в он-лайн. І хоча багато сподівається, що після закінчення карантину ситуація зміниться, але це далеко не так. За дослідженнями Гарвардської школи охорони здоров'я, яка сконструювала модель поширення COVID-19 на основі досвіду США люди будуть змушені дотримуватися соціальної дистанції ще до 2022 року. Їм доведеться обмежити всі види контактів на 75%. Усе більше питань буде вирішуватися онлайн. По закінченню карантину багато хто не захоче виходити на роботу в офіс. Як свідчать результати опитування Gartner Inc. 41% тих, хто наразі перейшов на віддалений режим роботи у зв'язку з пандемією, хочуть після її закінчення хоча б частково мати можливість працювати з дому. 50% відзначили, що продуктивність залишилася колишньою або навіть зросла в порівнянні з періодом роботи в офісі. Спілкування за допомогою платформ для спілкування в Інтернеті стане незамінним рішенням цього питання. Новою метою при розробці маркетингових стратегій стане комфорт клієнта. Так, у Китаї, згідно з дослідженням комунікаційного холдингу Dentsu Aegis Network, сервіс доставки Meitun ввів послугу безконтактної доставки, на яку в результаті довелося більше 80% замовлень в період карантину. Продовжить розвиватися сфера e-commerce. На платформах електронної комерції попит на продукти харчування зріс на 215%. Те ж стосується і Європи – в Німеччині попит на онлайн покупки також значно зріс – 30% населення стали використовувати платформи для замовлення продуктів онлайн і на 36% стали рідше користуватися готівкою [4].

У контексті євроінтеграційних прагнень нашої держави очікується, що новим викликом для України є доступ до єдиного цифрового ринку ЄС. Припускається, що це: 1) забезпечить вирішення проблем підпису і оформлення паперових юридично значущих документів, шляхом використання електронних засобів для підписання юридично значущих

первинних документів. Цей спосіб надасть змогу громадянам і бізнесу оформляти безліч документів онлайн; 2) стимулюватиме розвиток цифрової економіки в умовах, коли нам доведеться долати економічні наслідки поширення коронавірусу; 3) сприятиме відкриттю ринку завдяки тому, що європейські інструменти передбачають можливість для українського громадянина створити компанію в ЄС в один клік. Те саме зможе зробити громадянин ЄС в Україні. Наша економіка стане більш привабливою для європейських інвесторів, а це потенційно означає збільшення робочих місць. Це також дасть змогу дрібним українським виробникам легше заходити на ринок ЄС. Адже європейський цифровий ринок – це не лише про спрощення бюрократичних процедур, а й про доступ до європейських фінансових послуг. Цими перевагами давно користується великий бізнес, а малому бізнесу набагато складніше долати цей бар'єр; 4) забезпечить свободу бізнесу, яка дасть змогу українським та європейським компаніям вільно здійснювати транскордонні платежі і не збирати всі ті документи, які зараз збирають українські компанії для платежів за кордон. Також це стосується укладання контрактів та виставлення рахунків в електронній формі між українськими та європейськими компаніями. Усе це може дати підтримку малому і середньому бізнесу в Україні, а також привабить європейських інвесторів.

На думку Марії Мезенцевої – заступниці голови комітету Верховної ради з питань інтеграції України з Європейським Союзом, інтеграція до єдиного цифрового ринку ЄС є реальною, а фокусування на цифровому ринку принесе швидкі економічні вигоди, а на додачу – стимулюватиме реформи в суміжних сферах Угоди про асоціацію [5].

Втім, не можна ігнорувати й ті проблеми, з якими зіткнеться вітчизняна галузь ІТ. Оцінюючи перспективи розвитку українського ринку ІТ після пандемії, Голова наглядової ради компанії ІТ-Інтегратор Андрій Верба зазначає, що вже всім учасникам українського ІТ-ринку очевидно, що попереду на нього чекають дуже складні, як мінімум, півроку-рік. Пояснюється це тим, що ймовірність негативного сценарію розвитку економіки дуже висока, загальним зниженням рівня ділової активності і тим, що багато ІТ-проектів будуть просто заморожені. Багато клієнтів ще до початку карантину в очікуванні кризи зрізали всі свої капітальні витрати на ІТ-рішення, залишивши тільки операційні. Тобто, вирішили відмовитися від інвестицій у «залізо», фізичні ІТ-рішення, наприклад, сервери і сховища даних, на користь сервісів за моделлю ліцензій або підписок. Ми вже входимо в економічну кризу і все питання в тому, наскільки жорсткою вона буде. Цю ситуацію потрібно прийняти як даність і коригувати стратегію розвитку свого

бізнесу, відштовхуючись від цього факту. Також від кризи неминуче постраждають сфери-бульбашки, наприклад той самий ІТ-аутсорсинг, який останніми роками показував двозначні темпи зростання і викликав відтік айтішних кадрів з усіх суміжних сегментів ринку. Дуже важко буде транспортній галузі, всьому SMB-бізнесу, ресторанній галузі. Відносно комфортно почуватиметься тільки продуктовий рітейл і аптечні мережі. Компанії – системні інтегратори, вже починають зазнавати труднощів з ліквідністю. Багатьом з них для збереження всіх робочих місць і для того, щоб у принципі залишитися на плаву, доведеться йти на непопулярні заходи й оптимізації, щоб знизити витрати. Загалом, на його думку, слід готуватися до того, що багато компаній не витримають цієї кризи і збанкрутують, виходити з того, що найближчі півроку-рік нас очікує тільки стагнація. Це означає, що всім компаніям, зокрема й айтішним, потрібно готуватися радикально переглядати свої робочі підходи, плани, бюджети, шукати можливості оптимізації всіх бізнес-процесів [6].

Таким чином, стосовно галузі ІТ можливий як оптимістичний, так і песимістичний сценарій. Котрий з них виявиться більш перспективним залежить від використання державою організаційних та правових засобів, зокрема, від належного цивільно-правового регулювання відносин у цій сфері. Ці вимоги і завдання мають бути враховані у процесі оновлення вітчизняного цивільного законодавства відповідно до концепту права ЄС

ЛІТЕРАТУРА:

1. ІТ-право: теорія та практика : навч. посіб. / авт. кол. ; за ред. Є.О. Харитонova, О.І. Харитоновой. – 2-ге видан., виправлене та доповнене. – Одеса : Фенікс, 2019. – 472 с.
2. Владислав Рашкован. Чотири причини не довіряти ІІІ. Про майбутнє машин і людей. URL:<https://nv.ua/ukr/opinion/kreditna-istoriya-ta-reklama-v-facebook-yak-shi-diskriminuye-lyudey-50047475.html>
3. Джуді Демпсі. Світ після COVID-19. Що чекає Європу. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/karantin-2020-shcho-chekaye-yevropu-pislya-koronavirusu-ostanni-novini-50093405.html>
4. Кристина Констандаке Як зміниться світ після карантину на думку. URL:<https://ua.interfax.com.ua/news/blog/661537.html>
5. Марія Мезенцева. Після пандемії: що має стати новим пріоритетом у виконанні Угоди про асоціацію. URL:<https://www.eurointegration.com.ua/experts/2020/04/14/7108606/>
6. Що буде з українським ІТ-ринком після пандемії. URL:<https://nv.ua/ukr/biz/experts/rinok-it-karantin-i-pandemiya-koronavirusu-do-chogo-gotuvatisya-tehnologichnim-kompaniyam-novini-ukrajini-50084249.html>